

Försörjningsförmåga i världsklass

AV FREDDY JÖNSSON HANBERG

2019 fick regeringen en utredning om näringslivets roll i totalförsvaret¹ och 2021 en annan utredning om hur det civila försvaret skulle kunna organiseras² där näringslivets roll också adresseras. Det viktigaste förslaget i den första utredningen var att företag skulle kunna betraktas som "totalförsvarsviktiga", en distinktion från begreppet "krigsviktigt företag", eller K-företag, som dessa benämndes under Kalla kriget. Utredningens förslag var att dessa företag skulle identifieras och engageras.

Den andra utredningen innehåller många goda förslag men för näringslivets och försörjningsförmågan är det viktigaste att sektorsmyndigheter inrättas och ett tvärsektorielt näringslivsråd. Sektorsmyndigheter innebär att en existerande myndighet t.ex. Livsmedelsverket får ansvar för hela livsmedelssektorns totalförsvarsplanering och därmed viss rådighet över närliggande myndigheter och möjlighet att tillsammans med näringslivets aktörer genomföra totalförsvarsplanering.

Passiva beslutsfattare

Trots att flera år förflutit har regeringen inte agerat på dessa utredningar. Förslagen är inte beslutade och efter beslut tar det lång tid innan de är fullt ut genomförda. Även Försvarsberedningen, där alla partier

är representerade har lagt ett förslag om att inrätta ett näringslivsråd, något som riksdagen i december 2020 fattade beslut om. Trots det finns i skrivande stund inget besked från regeringen och därmed inga planer på att genomföra riksdagens beslut.

Vår beredskap är dålig

Sverige saknar beredskap för att hantera livsmedelsbrist och sjukvården har mycket svårt att hantera krigets krav. Elförsörjningen är hotad, inte minst av cyberangrepp. Sverige kan inte heller säkerställa primära och sekundära resurser för produktion eller ens för återvinning. Dessa områden ligger idag helt inom näringslivet, där det är företagen som ser till att dessa förmågor säkerställs. Utöver detta finns det utmaningar inom kommunal teknisk infrastrukt-

tur som börjar bli föråldrad och utsliten, cementproduktionen i landet är hotad, kriminalitet hotar välfärdssystem och i vissa fall även transporter, energipriserna rusar liksom råvaru- och livsmedelspriser. Det globala försörjningssystemet är politiserat och kraftigt påverkad av pandemin. Även inom dessa områden spelar näringslivet en stor och avgörande roll.

Bygg på innovationstraditionen

Samtidigt rasar ett krig i Sveriges absoluta närhet. Vad är det som gör att regeringen då väljer att slira på kopplingen? Eller snarare låta handbromsen vara åtdragen. Det räcker dock inte att fatta beslut och att tillföra pengar. För att möta dagens hotbild måste vi tänka helt nytt. Sverige är i första hand ett ingenjörsländ. Vi lever gott på näringslivsarvet efter ett stort antal globala succéer som kullagret, propellern, skiftnyckeln, pacemakern, blytlåset, dynamiten, telefonväxeln, separatorn och för all del platta möbelpaket, strömmad musik och videotelefoni.

Jag anser därför att Sverige bör använda sig av innovationstraditionen och därigenom bli världsledande på försörjningsförmåga och leveransstrygghet – grundbultarna i försörjningsberedskap för kris och krig. Jag menar att regeringen bör kraftsamla för att följande åtta teknikutvecklingsområden ska bli lösningen, inte bara på hållbara samhällen, utan också i stor utsträckning för att avsevärt öka försörjningsförmågan i kris och krig:

1. Återvinning och cirkularitet

Inom strategisk cirkulär resurshandling, från underhåll till återvinning är Sverige internationellt ledande, bl.a. i att utveckla mätetal för cirkulär resurshandling. Detta driver i sin tur spårbarhet och ökad detaljgrad av data kring var andrahandsresurser finns. Genom att förstärka innovationsförmåga och detaljnivå i cirkulära mätetal, bort från enkla medelvärden till mer specifika tal, ökar vi vår försörjningsförmåga.

2. Förnybar energi

Sverige har en stor andel vattenkraft och har kommit långt i utbyggnaden av vind- och solenergi. Vi ligger långt framme i vätgas-satsningar och vi har egna batterifabriker.

3. Produktionsomställning

Flexibla produktionsnoder är ett initiativ som drivs i samverkan mellan ABB, Volvo, SAAB, Mölnlycke och RISE på uppdrag av MSB. Här samlas kunskap och erfarenheter kring hur produktionsomställning genomfördes under pandemin och hur dess kan användas för att stärka försörjningsberedskapen. Ett annat exempel på produktionsomställning skulle kunna vara att återöppna nedlagda produktionsanläggningar, exempelvis för cementproduktion snarare än att kringgå tillståndprocesser.

4. Additiv tillverkning

Additiv tillverkning, t.ex. i form av 3D-printing har blivit en smart och billig lösning som alternativ till import framför allt för att utveckla smart underhåll och för att tillverka vissa komplexa komponenter man annars inte kan få tag på. Viktigt för bland annat reservdelsförsörjning i kris och krig.

5. Biomanufacturing

Genom att odla så kallat biomaterial kan man göra sig mindre beroende av import. Metoderna kan användas inom i första hand läkemedels- och livsmedelsproduktion.

6. Virtualisering

Genom att skapa digitala tvillingar, en simulerad representation av exempelvis nationens samlade lageraldo av en viss vara, kan beslutsunderlag med precision genereras. Har man tillgång till stora datamängder, kraftfull beräkningskapacitet och bandbredd, kan artificiell intelligens också användas för att förutse händelseutvecklingar.

Det offentliga Sverige lider av silomentalitet. Pengar som slussas till hållbarhet kommer inte krisberedskapen till del.

7. Autonomisering

Idag kan lastbilar, fartyg och drönare framföras helt autonomt. Fordonet eller farkosten förses med koordinater och uppgifter, därefter tar den sig fram autonomt utifrån tillgängliga data om till exempel vägars framkomlighet, väder, vind, trafik osv. Detta sparar mankraft, det krävs inga chaufförer men det sparar också resurser genom att transporter inte behöver ledas.

8. Standardisering, verifiering och certifiering

Under pandemin fick vården problem att använda Försvarsmaktens Skyddsmask 90 som är en av världens bästa skyddsmasker. Försvarsmakten hade tillgång till skyddsmasker och var beredda att leverera till vården men på grund av världens krav på CE-märkning fick den inte användas. För att lösa problemet upprättade RISE tillsammans med Arbetsmiljöverket ett snabbspår som ledde till att certifieringen kunde lösas. Att certifiera företag mot standarder för informationssäkerhet skulle underlätta oerhört för Försvarsmakten vid säkerhetsskyddad upphandling. Även miljöbestämmelser behöver ses över, vi kan inte bli beroende av kinesisk cement för att Cementa inte får miljötillstånd.

Silomentalitet

Det offentliga Sverige lider också av en så kallad "silomentalitet". Pengar som slussas till hållbarhet, kommer inte krisberedskapsarbetet till del, trots att just återvinning och cirkularitet bidrar både till redundans och grön omställning. Pengar som satsas på innovation i syfte att stärka svensk konkurrenskraft genom hög innovationsgrad åtföljs inte av krav på att även förstärka det civila försvaret. Den svenska glesbygden är särskilt viktig i det här sammanhanget. Det satsas nu miljarder på att bygga batterifabriker och fabriker som producerar "grönt stål". Det ställer krav på att det finns tillgång till elenergi, men givetvis även service och bostäder till dem som ska arbeta där. Fler och fler tjänster kan utföras på distans vilket i sin tur ställer krav på bandbredd. Glesbygden är också där Försvarsmak-

ten primärt återfinns i händelse av krig. Visserligen försvaras storstäderna också men för att undvika bekämpning behöver Försvarsmakten sprida ut sin verksamhet under olika skeden av ett krig. Även det ställer krav på infrastruktur och försörjningsförmåga.

Sverige som föregångsland

Nu möts alla ovan beskrivna behov i ett slags origo. Exempelvis skulle innovation inom förnybar energi, bandbredd och autonomitet, generera bättre möjligheter att verka i glesbygd. Det gör i sin tur glesbygden mer attraktiv. Det ökar i sin tur tur omställning, redundans och krisberedskap vilket i sin tur förbättrar befolkningsskyddet och folkhälsan genom att individer blir mer robusta, ökar självförsörjningsgraden och hemberedskapen samtidigt som de inte alls är lika utsatta som storstadsbefolkningen. Detta kommer inte att ske i en handvändning men Sverige har goda förutsättningar att bli ett föregångsland genom att understödja den här typen av omställning som har många fler uppsidor än "bara" klimat och miljö.

Försörjningsförmåga börjar och slutar med grön innovation, för klimatet, men främst för välfärd, befolkningsskydd och folkhälsa men för att det ska kunna förverkligas måste regeringen fatta en rad viktiga strategiska beslut med början på de förslag som utredarna har lagt i utredningarna som beskrivs i artikelns inledning – och viktigaste av allt – ta sig utanför silomentaliteten.

Freddy Jönsson Hanberg är strategisk rådgivare på MW Group och grundare av Totalförsvarstiftelsen.

1: <https://www.regeringen.se/4ad9c6/globalassets/regeringen/dokument/forsvarsdepartementet/sou/sou-2019-51-naringslivets-roll-inom-totalforsvaret.pdf>

2: <https://www.regeringen.se/496a62/contentassets/444fe6ead-7c442cba3f3d1d50c8c206e/struktur-for-okad-motstandskraft-sou-2021-25.pdf>